

U POSJET REKAŠKIM HRVATIMA

marti, 26 martie 2019

“I dok je srca, bit će i Kroacije!” rekao je u jednoj od svojih pjesama veliki hrvatski pjesnik Antun Gustav Matoš.

Danas više poznat po svojim vinogradima, grad Rekaški spominje se prvi put u jednom ljetnom feudalnom putopisu iz 1319. godine. Hrvati okci bili su među prvima stanovnicima ovog naselja, za njih se vjeruje da su se doselili iz Babine Grede (Hrvatska) i okoline polovicom XVII. st.

Etnička skupina okaca naseljena je u granicama triju država: Hrvatske, Madžarske i Srbije. Njive i dio života okaca živi na prostoru isto ne Slavonije i zapadnog Srijema, a značajna su njihova naselja smještena i sjevernije uz Dravu te u Bačkoj i Baranji. Smatra se da ime okac u užoj je vezi s vjerskom pripadnosti zapadnom kršćanstvu. Po etkom XVIII. st. spominje se izraz “po okacima” u smislu prevoza na katoličku vjeru. Neki pak smatraju da ime okac dočekao je u riječi i Šcaročaka, od na ina kako se katolici križaju rukom s pet prstiju, za razliku od kršćana; a tada pravoslavaca koji se križaju s tri prsta. Pravoslavni Srbi tijekom XVIII. i XIX. st. okcima su nazivali sve susjedne katolike u Bosni, Slavoniji, Srijemu, Bačkoj i Baranji, ali i u Lici, ak i u Dalmaciji i na prostoru uže Srbije.

Donedavna je u Rekaškom muzeju, u bivšoj kući povjesni arhiv nemačke nacionalnosti Josepha Stitzla, djelovao muzej gdje je bila izložena vrijedna i iznimno bogata zbirka starih fotografija, koja prikazuju ličnosti mjesne zajednice, vrijedne eksponate starih narodnih nošnji te stare namještaje i seljačke predmete koje su neko pripadale svim etničkim skupinama. Jer u Rekaškom žive Hrvati, Madžari, Nijemci, Rumuni, Srbi i, najnovije, Romi, jedan arolik skup etničkih koga i etničkih ekonfesionalnih društava koji može služiti kao primjer zajedničkog suživota u Rumunjskoj.

Ovdje, u rekaškom muzeju, u fotografijama obuhvaćen je i dijeli novije povijesti mjesne hrvatske zajednice.

“Sve što ima ovdje premjestit će se u Dom kulture jer tamo ima više prostora i novija je zgrada od ove tu – kaže rekaška profesorica vjeronauka hrvatskog porijekla, Marica Pelić, koju sam zamolio da nam ispriča prije u ovdašnjih okacija, odnosno kako su nekada živjeli Hrvati u ovom dijelu Rumunjske te kako je stanje ove zajednice danas. Prvi koji su došli na ovo tlo gdje se sad nalazi Rekaški – nastavio je Marica Pelić – bili su Hrvati. Bilo je to za vrijeme turske okupacije, negdje polovicom 17. vijeka. Poslijepot su došli Nijemci, pa Mađari, pa, najzad, Rumuni. Najprije kada su došli Hrvati nastanili su se pored Begeja. Zato se i zove Rekaški; jer mu ime dolazi od rijeke Begej. Ali kako je Begej esto puta izašao iz svog korita krenuli su prema brdu, jer je naselje Rekaški malo brdovito, pa su tamo, kaže legenda, našli jednu staru crkvu koju su je, vjerojatno, sagradili Bugari, kada su u jednom valu prošli; ili ovuda u 14. stoljeću. I tamo su, pored te stare crkve, počeli Hrvati graditi kuće, a uz kuće su gradili ulice i sokaci. Zato su nam ulice u Rekaškom strane i sokaci vijugavi.”

Kroz cijelo 19. stoljeće sve do 1950. godine Hrvati su imali svoju i okušku; i razvijen kulturno-prosvjetni rad.

„Druge polovine 19. stolje a rekaški se Hrvati po inju organizirati u kulturna društva. Po etak je bio 1888. godine kada se osnovalo Šoka ko pjeva ko društvo, koje je tada brojalo 44 lana, a prvi predsjednik društva je bio Ivan Jankulov Celan. Za vrijeme Prvog svjetskog rata društvo nije djelovalo, ali zato ga je Joca osi opet obnovio 1920. godine. Misionar Petar Vlaši bilježio je 1928. godine, prilikom njegovog posjeta Rekašu, da je bio oduševljen kada su ga na vratima crkve do ekali hrvatskom narodnom pjesmom.“- doznam još od moje sugovornice.

Od nekadašnje brojne hrvatske zajednice, koja nam se sa žu kastih zidova muzeja ponosno i veselo otkrivala u crno-bijelim tonovima, danas je ostalo samo nekoliko desetina Šokaca. Dosta njih je dalo svoj život i u dvama svjetskim ratovima (37 mladih poginulih u Prvom svjetskom ratu, odnosno 9 mladih u Drugom svjetskom ratu), a njihova su imena uklesana na kamenom spomeniku heroja u središnjem parku Rekaša.

„Više Hrvata ima sad ovdje nego što su vani – nastavlja pri u profesorica Peli kada smo stigli ispred ulaza rekaškog groblja. Na ulici dužoj kao sam Rekaš nekada su, i s jedne, i s njezine druge strane živjeli Šokci, a danas jedva da ih ima u tri ili etiri ku a. Njihov broj je spadao godinama. Najviše ih je bilo 1700, kako sam ja pronašla u zapisima, 1880. godine. Bilo je ak 200 brojeva šoka kih ku a, a sada ih ima oko 20. Razlozi smanjenja tog broja su bili u starijim godinama zarazne smrtne bolesti kao kolera, pa boginje koje su ubijale malu djecu, a u novije vrijeme mješoviti brakovi (najviše s Rumunjima) kroz kojih se gubio hrvatski identitet i migracije u druge države kao SAD, Argentina i Švedska.“

Na svu sre u, novo vrijeme nije stiglo još potpuno izbrisati tragove bogate hrvatske prošlosti jer „Šoka ka strana“, takozvani kvart gdje su mahom živjeli ovdašnji Hrvati u Rekašu, još uvijek pamti kako je nekada izgledalo staro šoka ko ognjište. Tu i tamo, opkoljene pravokutnim zgradama novijeg doba, još uvijek se na nogama drže tradicionalne šoka ke ku e. U jednoj takvoj ku i s tornjakom (vanjskim hodnikom) od drvenih dereka, sa štalom za marvu, s kotarkom (mjesto ispod krova gdje se drži kukuruz), svinjcem i bunarom na stari na in izgra enim, veselo nas je primila osamdesetogodišnja teta Ana Stani . Kaže da je ku a nekada pripadala roditeljima Ivana Kožara, znamenitog dramskog redatelja, sveu iliš nog profesora dramske umjetnosti u Bukureštu i glumca, jednog od najpoznatijih rekaških li nosti hrvatske narodnosti. Teta Ana je došla snaja u ku u i pomalo me zburjuje kada u jednom trenutku našeg ljupkog razgovora otkriva da je Ma arica, jer hrvatskim jezikom barata jednostavnom prirodnoš u. „Hrvatski sam nau ila od tolike godine od kad sam ovde, u ku i, ali sam umela ve od kad sam išla u škulu, od mala – razjašnjava mi teta Ana – ali i na sokaku smo bili svi deca zajedno, i Šokci i Nemci i Ma ari i svi smo nau ili jedan od drugoga sva iji jezik.“

Pozdravili smo se od tete Ane i krenuli smo vijugavom Šoka kom stranom sve do ulice...Ivana Kožara (rum. Str. Ioan Cojar). Po slavnom šoka kom redatelju imenovane su, ovdje u Rekašu, ne samo jedna ulica u hrvatskom kvartu ve i mjesni Dom kulture. Ovdje smo susreli (ja i profesorica Peli) još jednu Hrvaticu: Mariju Mihec (ro ena Jankulov). „Ja sam Hrvatkinja iz dedevine – obra a mi se na šoka kom govoru gospo a Mihec – i moji roditelji i stari i prastari bili su Hrvati i ovdje su živelii. Sada na ovoj ulici žive još etiri obitelji, a nekada, i na levo i na desno bilo je puno Hrvata. Ja i Marica (Peli) baš smo napravile jednu ra unicu ovi dani i smo ustanovile da smo 55 , sa onima koji su ošli u inostranstvo. To su isti Šokci. A onda imamo oni koji su kako je moja erka, polak Hrvatkinja, polak Rumunjka, to su više tako.”

Nešto kasnije, ponovno smo se sastali s gospo om Marom Mihec u rekaškom Domu kulture Ivan Kožar, ovoga puta da nam otkrije dio tradicije ovdašnjih Šokaca. Gospo a Mara je donijela sa sobom veliku i

ukusnu šoka ku gibanicu i doma e crno vino iz svojeg vinograda te ih je posložila na starom crvenom tkanom trpezniku, tako er šoka kom. „Gibаница се оби но је на сви сveci i se pravi orom, makom i s im svaki voli, s im mož da napravi. Se pravi i za svadbe ili krštenja, ali mož to biti sasvim normalan dan, kad svaki želi da je. Samo su naše žene Šokice znale ovo da napravidu. A vino je od našega vinograda. Naši Hrvati su se bavili najviše vinogradom. I moј deda i moј tata su se bavili vinogradom i sad je vinograd ostao nama i mi beremo grož e i pravimo vina. Pored vinograda šokci su još radili i u polju, sejali su kukuruza, žita i su ranili marve: krave, konji, prasci...“

Pored gibanica i prirodnog rekaškog vina, gospo a Mara nam je htjela prikazati i šoka ku raskošnu tradicionalnu nošnju. Alesia i Marius, njezini unuci, ovom su prilikom obukli odje u koja se uva u ormaru i obla i se posebnim prilikama te koja se prenosi s generacije na generaciju.

„Devojke su imale rokltre, mloge rokltre – zapo elta je na ljupkom šoka kom govoru svoje izla-ganje gospo a Mara, isti u i da je košulja koju je sada obukla njezina unuka neko ju je ona sama nosila, a prije toga pripadala je svojoj majci. Prije su nosile po pet šest rokltre ispod, ali sada ne tako mlogo zato što su teške i ne se može. Priko košulje vezene su imale prusluk, svilenu roklju, kichelju belu i maramu na tri roglja sa lepom brošom. Na glavi su imale pletenice i cvetovi. A muški su imali bele ga e i ižme, košulju, prusluk sa dugmetima i emer.“

Nisam ostao s dojmom, na kraju svog posjeta rekaškim Šokcima, da je njihov broj malen (iako me statistike u tom pogledu proturije e!), jer su tragovi ovdašnje vrijedne zajednice posvuda vidljivi, a oni koji su ostali trude se svim snagama da te tragove nitko ne izbriše. „I dok je srca, bit e i Kroacije!“ rekao je u jednoj od svojih pjesama veliki hrvatski pjesnik Antun Gustav Matoš.

Daniel Lucacela